

PIOTR OLECHOWSKI

Ośrodek Badań nad Totalitaryzmami Instytutu Pileckiego w Warszawie

Instytut Strat Wojennych im. Jana Karskiego w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4108-2682

Przegląd współczesnych ukraińskich rozpraw naukowych, poświęconych kwestiom prawnym w historii Polski

Słowa kluczowe

Polska, Ukraina, II Rzeczpospolita, prawo, więziennictwo, własność, administracja, sądy

Streszczenie

W tekście przeanalizowano treść trzech rozpraw naukowych, obronionych w 2023 roku na ukraińskich uczelniach wyższych, dotyczących szeroko pojętych zagadnień z zakresu historii prawa na ziemiach polskich. Przegląd rozpoczyna się od analizy treści rozprawy, odnoszącej się do funkcjonowania systemu penitencjarnego w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w okresie międzywojennym. Następnie zaprezentowano ustalenia autorki pracy, poświęconej kwestiom własności ziemskiej na tym samym obszarze. Na koniec analizie poddano wnioski zawarte w rozprawie dotyczącej polskiego sądownictwa administracyjnego na przestrzeni kilku stuleci. Głównym celem publikacji niniejszego tekstu jest zapoznanie polskich badaczy z najnowszymi osiągnięciami nauki ukraińskiej, zarówno poprzez krótką charakterystykę treści, jak również wskazanie dostępu do całości maszynopisów niepublikowanych rozpraw naukowych.

Uwagi wstępne

Trwająca już od półtora roku rosyjska agresja na terytorium Ukrainy niewątpliwie nie sprzyja prowadzeniu normalnej działalności badawczej przez tamtejszych historyków. Niemniej po upływie kilku miesięcy od lutego 2022 roku, ukraińskie uczelnie i instytucje naukowe powróciły do przeprowadzania (choć nadal w mocno ograniczonym stopniu) obron rozpraw naukowych, przygotowanych przez osoby ubiegające się o nadanie stopnia doktora historii oraz doktora nauk historycznych (odpowiednik polskiej habilitacji według nowego nazewnictwa). Wśród tematyki podejmowanej w najnowszych badaniach historyków ukraińskich nadal nie brakuje zagadnień związanych z historią Polski. Największą popularnością cieszy się w dalszym ciągu okres międzywojenny i różne aspekty związane z dziejami II Rzeczypospolitej. Oprócz prac o tematyce *stricte* historycznej, spotykamy również rozprawy poświęcone interdyscyplinarnym badaniom z pogranicza historii, prawa i administracji. Tym bardziej warto więc zaprezentować polskiemu czytelnikowi najnowsze ustalenia ukraińskich badaczy w powyższym zakresie.

Tym razem przeanalizowane zostaną treści dwóch rozpraw przygotowanych na stopień doktora historii oraz jednej stanowiącej podstawę ubiegania się o odpowiednik polskiej habilitacji (doktora nauk historycznych). Dotyczą one własności ziemskiej oraz administracji sądowej, a także funkcjonowania więziennictwa na obszarze południowo-wschodnich województw II Rzeczypospolitej. Omawiane prace zostały obronione już w 2023 roku na uczelniach we Lwowie i Łucku. Maszynopisy wszystkich rozpraw są oczywiście w całości dostępne w zasobach internetowych, dzięki czemu każdy zainteresowany badacz może zapoznać się z ich pełną treścią.

Więziennictwo w Galicji Wschodniej i na Wołyniu w okresie międzywojennym

Na początku 2023 roku w Łucku, na tamtejszym Wołyńskim Narodowym Uniwersytecie im. Lesi Ukrainki odbyła się publiczna obrona rozprawy Oleha Razyhrajewa. Dobrze znany w Polsce historyk zwięździł tym samym swe wieloletnie badania, poświęcone powstaniu i rozwojowi systemu penitencjarnego na terenie południowo-wschodnich województw II RP. Niezwykle obszerna (licząca 600 stron maszynopisu)¹ praca podzielona została na pięć rozdziałów, uzupełnionych wstępem, wnioskami, bibliografią oraz niezwykle interesującym aneksem.

Pierwszą część rozprawy Autor poświęcił dotychczasowej historiografii badanego tematu, charakterystyce źródeł oraz kwestiom metodologicznym. Imponująco wygląda w tym zakresie przede wszystkim wykaz wykorzystanych materiałów archiwalnych oraz literatury (łącznie 1 769 pozycji, z czego aż 1 124 stanowią jednostki archiwalne)². O. Razyhrajew sięgnął do archiwaliów zgromadzonych w zasobach instytucji naukowych w Polsce, na Litwie, Białorusi i Ukrainie, co pozwoliło na znacznie szersze ujęcie badanego zagadnienia w kontekście porównawczym, pomimo że dotyczy ono jedynie obszaru południowo-wschodnich województw II RP. Równie imponująco wygląda wykaz literatury przedmiotu, mogący stanowić istotną wskazówkę także dla polskich historyków, podejmujących w swych pracach tematykę więziennictwa.

¹ О.В. Разиграєв, *Дисертація Становлення та розвиток пенітенціарної системи на Волині та в Галичині у 1918–1939 роках*, кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Луцьк 2022, сс. 600, http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Razygrayev_Dysertatsiya_c.pdf [dostęp: 9.06.2023].

² Ibidem, s. 420.

Drugi rozdział pracy dotyczy systemu penitencjarnego w II Rzeczypospolitej. Autor rozpoczyna swą narrację od genezy i organizacji więziennictwa w początkach funkcjonowania państwowości polskiej. Następnie wnikliwie charakteryzuje rolę i warunki zakładów karnych, działających w analizowanym okresie. Nie brakuje też informacji na temat składu kadrowego korpusu Służby Więziennej, a także struktury osadzonych wraz z przysługującymi im prawami.

O. Razyhrajew zaznaczył, że młode państwo polskie przez cały okres międzywojenny wypracowywało i jednocześnie poszukiwało odpowiedniego modelu systemu penitencjarnego, zarówno w zakresie funkcjonowania, jak i organizacji. Starano się przy tym systematycznie podnosić warunki bytowe osadzonych, narzekających często na brak elementarnych zasad higieny w miejscach odbywania kary pozbawienia wolności. Autor zwraca także uwagę na stopniową ewolucję polskiego systemu penitencjarnego – od modelu represyjnego, poprzez progresywny, aż do resocjalizującego. Jednocześnie mocno podkreśla fakt powstania obozu koncentracyjnego w Berezie Kartuskiej w 1934 roku, świadczący o autorytarnym systemie władzy³.

Trzecia część dysertacji O. Razyhrajewa dotyczy również kwestii powoływania i organizacji, a także składu osobowego Służby Więziennej, lecz wyłącznie w odniesieniu do badanych ziem Wołynia i Galicji Wschodniej. Autor zwraca uwagę przede wszystkim na lokalną specyfikę funkcjonowania więzień, wynikającą zarówno z dawnej przynależności państwowej (Austro-Węgry oraz Imperium Rosyjskie), jak również kilkuletnią (1918–1923) sytuacją przejściową, do czasu wydania ostatecznej decyzji o przynależności państwowej części badanego regionu do II RP. Wskazuje też na wyraźne faworyzowanie osób narodowości polskiej i wyznania rzymskokatolickiego w przyjmowaniu do służby

³ Ibidem, s. 165–166.

w strukturach lokalnych Służby Więziennej⁴. Zamieścił także dość szczegółowe charakterystyki wszystkich zakładów karnych działających na analizowanym obszarze, co może okazać się szczególnie istotne dla polskich badaczy, podejmujących tę tematykę⁵.

Czwarty rozdział pracy poświęcony został życiu codziennemu osadzonych, z podziałem na więźniów politycznych i kryminalnych. Oprócz tego, Autor zastosował również klasyfikację ze względu na wiek, a także według artykułów ówczesnego kodeksu karnego, które stanowiły podstawę określania przestępstw i wymierzania kary pozbawienia wolności. Zwrócił także uwagę na znaczne przepełnienie wszystkich więzień na terenie badanego obszaru, od początku lat trzydziestych XX stulecia. Jako przyczyny takiego stanu rzeczy, wskazał wzrost przestępczości popolitej, w związku z ogólnoswiatowym kryzysem ekonomicznym, a także postępujący rozwój struktur władzy autorytarnej. Większość osadzonych miała wówczas narzekać na warunki bytowe w analizowanych zakładach karnych⁶. W tej części dysertacji Autor scharakteryzował również dostęp więźniów do usług medycznych, podając przy tym najczęściej występujące choroby (tyfus, gruźlica). Zwrócił jednak uwagę, że osadzeni dość często symulowali zły stan zdrowia, wiedząc o lepszych warunkach bytowych i większych porcjach jedzenia, przyznawanych w przypadku przebywania w więziennym szpitalu. O. Razyhrajev szeroko

⁴ Ibidem, s. 249–250.

⁵ Tylko na Uniwersytecie Rzeszowskim w ostatnich latach obronione zostały dwie rozprawy doktorskie, poświęcone tematyce penitencjarnej na obszarze współczesnego województwa podkarpackiego. Zob. D. Fudali, *Więziennictwo na terenie województwa rzeszowskiego w latach 1944–1956*, PWSTĘ, Jarosław 2018, ss. 475 (monografia oparta na pracy doktorskiej obronionej w 2012 r.); S. Januś, *Zagospodarowywanie Bieszczad przez więziennictwo w latach 1965–1977*, Rzeszów 2022, mps, ss. 279, <https://repozytorium.ur.edu.pl/items/3c51b02b-65bf-4b65-8630-0a4ded081ac8> [dostęp: 9.06.2023].

⁶ O.В. Разиграев, op. cit., s. 266.

przedstawił również możliwości zatrudniania osadzonych, najczęściej jako rzemieślników (szewców, krawców, stolarzy, ogrodników oraz budowlańców). W tej części rozprawy nie zabrakło także odniesień do kwestii kulturalno-oświatowych i religijnych, stanowiących niezwykle istotny element na drodze resocjalizacji osadzonych. Autor zauważył, że mimo pewnych trudności, w ówczesnych warunkach mieli oni możliwość zdobycia zawodu, a także stałych kontaktów z kapelanami różnych wyznań (w razie potrzeb). Zwrócił jednak uwagę na szeroko zakrojoną akcję przechodzenia więźniów wyznania prawosławnego na rzymski katolicyzm, zwłaszcza w końcu lat trzydziestych w więzieniu w Łucku. Jego zdaniem, nie było to zjawisko zupełnie dobrowolne, lecz wynikało z działań państwowych, zmierzających do likwidacji wpływów prawosławia na tym obszarze (jak widać, także za murami więzienia)⁷. Autor poruszył również kwestię buntów osadzonych, najczęściej przybierających formę głodówek, a niekiedy nawet prób ucieczek. Zaznaczył przy tym, że forma protestu w postaci odmowy przyjmowania posiłków charakteryzowała zazwyczaj więźniów politycznych, natomiast do innych form buntu uciekali się praktycznie wszyscy osadzeni, bez względu na powód ich pobytu w więzieniu⁸. W pracy O. Razyhrajewa nie zabrakło także analizy ówczesnych subkultur więziennych i tworzonych wewnątrz zakładów karnych nieoficjalnych grup, klasyfikujących skazanych według własnej hierarchii. Ten fragment rozprawy jest niezwykle interesujący również we współczesnym kontekście, gdyż subkultura więzienna w dalszym ciągu rozwija się dość intensywnie. W ostatniej części rozdziału czwartego, Autor powrócił niejako do szerszej perspektywy, ukazując dolę więźniów pochodzących z Wołynia i Galicji Wschodniej, lecz odbywających karę na terenie zakładów w innych częściach ówczesnej Polski. Najczęściej

⁷ Ibidem, s. 296.

⁸ Ibidem, s. 311.

wynikało to z popełnienia przestępstwa i prowadzenia śledztwa na terenie innych województw, choć do przyczyn zaliczyć można również przepełnienie zakładów karnych na analizowanym przez Autora obszarze⁹.

Ostatni, piąty rozdział rozprawy Oleh Razyhrajew poświęcił działalności organizacji (obywatelskich i politycznych), mających na celu obronę praw i pomoc osadzonym w codziennej egzystencji. Doszedł przy tym do wniosku, że tego rodzaju wsparcie udzielane było praktycznie we wszystkich zakładach karnych na badanym terenie. Przodowały w tym jednak organizacje pomagające więźniom politycznym, choć nie brakowało również wsparcia ze strony osób prywatnych (adwokatów, a niekiedy nawet i parlamentarzystów)¹⁰.

W zamieszczonych na końcu pracy wnioskach, Autor przedstawił w sposób syntetyczny główne tezy swych badań. Podkreślił, że młode państwo polskie przez cały okres międzywojenny poszukiwało odpowiedniego modelu systemu penitencjarnego. Zakłady karne stanowiły natomiast swego rodzaju zamknięte kompleksy, w których zapewniano osadzonym realizację podstawowych potrzeb w wielu sferach życia (praktyka religijna, edukacja, służba zdrowia, praca, rozrywka w czasie wolnym). Zwrócił również uwagę na specyfikę funkcjonowania zakładów karnych na obszarze Wołynia i Galicji Wschodniej (wielu więźniów politycznych, wśród kadry niemal wyłącznie osoby narodowości polskiej i wyznania rzymskokatolickiego). Wskazał przy tym na dalsze aspekty badawcze, wymagające przeprowadzenia odrębnych analiz (przede wszystkim rozwój przestępczości, a także dola osadzonych po odbyciu kary)¹¹.

⁹ Ibidem, s. 347.

¹⁰ Ibidem, s. 409.

¹¹ Ibidem, s. 412–420.

Warty polecenia jest również zamieszczony na końcu rozprawy obszerny aneks, liczący kilkadziesiąt stron. Autor zamieścił w nim zarówno interesujące fotografie z epoki, jak również bezcenne wprost statystyki, dotyczące ówczesnego więziennictwa. Zgromadzenie tak szczegółowych danych w jednym miejscu jest niezwykle rzadko spotykane, tym bardziej więc zasługuje na słowa uznania.

Bez cienia wątpliwości można zatem polecić rozprawę Oleha Razyhrajewa wszystkim polskim historykom, zajmującym się w swych badaniach obszarem Wołynia i Galicji Wschodniej w okresie międzywojennym. Wypada przy tym również postawić postulat publikacji pracy w języku polskim, aby ustalenia badacza z Łucka trafiły do szerszego grona odbiorców w Polsce.

Regulacja prawna stosunków ziemskich w II RP na obszarze województw południowo-wschodnich

Oprócz badań z zakresu dziejów typowo politycznych, ukraińscy historycy młodego pokolenia zajmują się również zagadnieniami z pogranicza historii i prawa. Dobrym przykładem rozpraw naukowych o takim właśnie charakterze jest przygotowana na Uniwersytecie Lwowskim praca doktorska autorstwa Oksany Lesyk, poświęcona prawnej regulacji stosunków ziemskich na terenie południowo-wschodnich województw II Rzeczypospolitej w latach 1921–1939¹² (Autorka w tytule używa jednak określenia

¹² О.В. Лесик, *Дисертація Правове регулювання земельних відносин на території західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.)*, кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Львів 2022, сс. 272, https://chtyvo.org.ua/authors/Lesyk_Oksana/Pravove_rehuliuвання_zemelnikh_vidnosyn_na_terytorii_Zakhidnoi_Ukrainy_u_skladi_Respubliky_Polschi/ [dostęp: 9.06.2023].

„na obszarze Zachodniej Ukrainy w składzie Rzeczypospolitej Polskiej”, co oczywiście nie odpowiada ówczesnemu stanowi faktycznemu – można by temu zapobiec, dodając zwrot „współczesnej Zachodniej Ukrainy”).

Rozprawa podzielona została na cztery rozdziały. Pierwszy z nich odnosi się do kwestii dotychczasowych osiągnięć historiografii, bazy źródłowej oraz przyjętej metodologii badawczej. W tej części O. Lesyk zwraca uwagę, że jak dotąd, kwestie stosunków ziemskich na analizowanym obszarze podejmowali w swych dociekaniach przede wszystkim historycy, a nie prawnicy. Ponadto zauważa wyraźne rozbieżności w ocenie przeprowadzonych reform, wyrażanej w tekstach polskich i ukraińskich naukowców. Podstawę bazy źródłowej, wykorzystanej przez Autorkę stanowią przede wszystkim materiały archiwalne z Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie oraz akty prawne (rozporządzenia, ustawy) wydawane przez polskie władze w okresie międzywojennym¹³.

W rozdziale drugim Autorka skupia się na analizie badawczej przedmiotowego zjawiska na wskazanym obszarze przed powstaniem II Rzeczypospolitej. Można zatem zapoznać się z zasadami regulującymi stosunki ziemskie w Galicji w czasach austriackich i austro-węgierskich, a także na Wołyniu w okresie Imperium Rosyjskiego. Nie brakuje również odniesienia do kwestii stosunków ziemskich w okresie krótkotrwałej Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (w latach 1918–1919). O. Lesyk zwraca w tym miejscu uwagę na istotne różnice w zakresie polityki ziemskiej, prowadzonej przez Austriaków i Rosjan, co jej zdaniem wynikało przede wszystkim z aktywnego udziału mieszkańców Wołynia w dwóch polskich powstaniach narodowych (listopadowym i styczniowym) w XIX stuleciu¹⁴. Dość osobliwie wygląda w tym

¹³ Ibidem, s. 55–58.

¹⁴ Ibidem, s. 118.

kontekście opis działań podejmowanych przez polityków ukraińskich w okresie funkcjonowania Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej – państwa istniejącego *de facto* przez kilka miesięcy, w dodatku stale tracącego kolejne terytoria¹⁵. Logiczne jest przecież, że jakiegokolwiek szersze reformy nie mogły zostać w tym okresie wprowadzone w życie, z powodu dynamicznie zmieniającej się sytuacji politycznej, a ostatecznie przyłączenia analizowanego obszaru do II Rzeczypospolitej.

Zasadniczy charakter omawianej pracy rozpoczyna *de facto* rozdział trzeci, poświęcony prawnym zasadom regulowania stosunków ziemskich według prawodawstwa cywilnego II RP. W tej części rozprawy Autorka przeanalizowała wiele aktów prawnych z podziałem na okres 1919–1921, reformy rolnej 1925 roku, a także kwestii nabycia prawa własności i prawa do użytkowania działek (podając przy tym niezbędne składniki przykładowej umowy). Zaprowadzone porządki prawne Autorka ocenia jako zmiany ewolucyjne, oparte na uchwalonych w 1920 i 1925 roku reformach rolnych. Podkreśla jednak, że oba akty prawne zostały przyjęte w dość skomplikowanych warunkach politycznych, co przełożyło się na ich treść („dobrowolna parcelacja ziemi”). Z tych samych przyczyn, w II RP nigdy nie istniał kompleksowy kodeks ziemski, który mógłby regulować wszelkie stosunki w tym zakresie¹⁶.

Czwarty rozdział pracy O. Lesyk poświęciła podstawom prawnym, regulującym działalność polskich organów władzy państwowej w sferze stosunków ziemskich. Można zatem poznać szczegóły aktywności parlamentarnej, a także warunki i porządek przeprowadzania parcelacji i komasacji ziemi na badanym obszarze. Autorka dużą uwagę przywiązała także do prawnego zabezpieczenia polskiej ludności napływowej (osadników ziemskich), przybywającej na analizowane tereny z innych części państwa polskiego.

¹⁵ Ibidem, s. 119.

¹⁶ Ibidem, s. 177–178.

Jak słusznie zauważyła, brak stałej większości parlamentarnej nie sprzyjał opracowaniu spójnej polityki państwowej w zakresie kwestii ziemskich. Dlatego też, mimo przeprowadzenia parcelacji dawnych latyfundiów, choć wzrosła liczba gospodarstw wiejskich, to jednak agrarna struktura kraju pozostała w dużej mierze bez zmian¹⁷.

We wnioskach Autorka raz jeszcze przytoczyła główne tezy rozprawy, wraz z ich uzasadnieniem. Oprócz tego zauważyła jednak, że polskie prawodawstwo w zakresie własności ziemskiej okresu międzywojennego – mimo wielu swych niedoskonałości – może stanowić pewien wzór dla współczesnych stosunków ziemskich na Ukrainie¹⁸.

Na końcu dysertacji można zapoznać się z wykorzystanym przez Autorkę zasobem źródeł, aktów prawnych, prasy oraz opracowań. Spory odsetek z nich stanowią publikacje wydane w języku polskim. Niestety, O. Lesyk korzystając z nich, nie ustrzegła się wielu potknięć i błędów w zakresie prawidłowej pisowni.

Mimo wielu wskazanych wyżej uwag i wątpliwości, pracę Oksany Lesyk można uznać za godną uwagi i polecenia, choćby polskim historykom prawa, zajmującym się kwestiami własności ziemskiej. Autorce udało się bowiem w kompleksowy sposób pokazać następujące w okresie 150 lat przemiany w tej kwestii na terenie Wołynia i Galicji Wschodniej.

¹⁷ Ibidem, s. 232.

¹⁸ Ibidem, s. 242.

Sądownictwo administracyjne w Polsce: powstanie i rozwój

Przedmiotem badań ostatniej omawianej w niniejszym tekście ukraińskiej rozprawy naukowej było sądownictwo administracyjne w Polsce na przestrzeni kilku stuleci. Jej autor, Jurij Jurjewycz przeanalizował powstanie i rozwój tych organów, zarówno w I Rzeczypospolitej, w okresie zaborów, czasach międzywojennych, a także po zakończeniu II wojny światowej. Tego rodzaju kompleksowe badania nadal należą do rzadkości. Maszynopis rozprawy powstał w 2023 roku na Uniwersytecie Lwowskim i liczy 212 stron¹⁹.

W pierwszym rozdziale Autor przedstawił dotychczasowy stan badań nad przedmiotowym zagadnieniem oraz przyjętą metodologię. J. Jurjewycz wskazuje w tym miejscu na istotne różnice w historiografii polskiej i ukraińskiej. Doceniając osiągnięcia polskich badaczy, jednocześnie mocno ubolewa nad brakiem analogicznych na Ukrainie. Bazę źródłową własnej dysertacji Autor oparł przede wszystkim na archiwalnych i niemal współczesnych aktach prawnych²⁰. Takie podejście jest całkowicie zrozumiałe, biorąc pod uwagę zarówno temat, jak i przedmiot prowadzonych badań.

W rozdziale drugim J. Jurjewycz analizuje przyczyny i warunki tworzenia sądownictwa administracyjnego na ziemiach polskich, z podziałem na okres do 1795 roku (trzeci rozbiór i zniknięcie państwa polskiego z mapy Europy) i lata zaborów (1795–1918). Zwraca przy tym uwagę, że polskie sądownictwo administracyjne

¹⁹ Ю.О. Юревич, *Дисертація Адміністративне судовчінство в Польщі: становлення та розвиток*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Львів 2023, ss. 212, https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/diss_Yurevych.pdf [dostęp: 9.06.2023].

²⁰ Ibidem, s. 43–44.

ma mocną tradycję, zakorzenioną jeszcze w instytucjach powstałych kilkaset lat temu. Osiągnięcia w okresie I Rzeczypospolitej zostały jednak w dużej mierze zaprzepaszczone, na skutek kolejnych rozbiorów i ostatecznego upadku państwa polskiego. Pewne odrodzenie można było zaobserwować w drugiej połowie XIX stulecia na obszarze zaboru austriackiego i pruskiego, czego zabrakło jednak na ziemiach okupowanych przez Imperium Rosyjskie. Zdaniem Autora, w obliczu przywrócenia polskiej niepodległości w 1918 roku, chcąc odbudować model sądów administracyjnych, polscy prawnicy korzystali z wzorców zarówno francuskich, jak i pruskich oraz austriackich²¹.

Rozszerzoną analizę powyższego zjawiska, wraz z opisem rozwoju i funkcjonowania przez cały okres międzywojenny, Autor obrał za treść trzeciego rozdziału dysertacji. Można się w nim zapoznać z organizacją, strukturą i kompetencjami Najwyższego Trybunału Administracyjnego II Rzeczypospolitej. J. Jurjewycz analizuje również status prawny sędziów tej instytucji, a także procedury i praktykę wydawania wyroków. Wskazał przy tym na istotne różnice w odniesieniu do ziem dawnego zaboru pruskiego (trzy instancje) oraz austriackiego i rosyjskiego (jeden trybunał), funkcjonujące w początkach państwowości II RP. Dopiero w 1935 roku, na mocy konstytucji kwietniowej, przeprowadzono reformę sądownictwa, wprowadzającą nowe rozwiązania na obszarze całego kraju²².

Czwarty, ostatni rozdział rozprawy Jurija Jurjewycza dotyczy sądownictwa administracyjnego na ziemiach polskich w latach powojennych (1945–2003). Autor podzielił ten fragment pracy na dwie części, podnosząc zasadnicze kwestie: próbę odbudowy sądownictwa administracyjnego w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz utworzenie i działalność

²¹ Ibidem, s. 75.

²² Ibidem, s. 147.

Naczelnego Sądu Administracyjnego w latach 1980–2003. J. Jurjewycz wyraźnie podkreśla przy tym znaczny regres w historycznym rozwoju polskiego sądownictwa administracyjnego, mając na uwadze lata powojenne. Zaznacza przy tym, że nawet wprowadzenie Kodeksu Postępowania Administracyjnego w 1960 roku dawało zaledwie możliwość zaskarżania decyzji organów państwowych (w praktyce dotyczyło to ówczesnych Rad Narodowych). Jako moment przełomowy Autor wskazuje datę 31 stycznia 1980 roku i utworzenie Naczelnego Sądu Administracyjnego, który pomimo nacisków ze strony ówczesnych władz państwowych, w dużej mierze potrafił zachować daleko idącą niezależność, utrzymując tym samym wysoki poziom sądownictwa. Jako cezurę końcową dysertacji, J. Jurjewycz wskazał rok 2003, oznaczający likwidację zamiejscowych ośrodków NSA i powołanie w ich miejsce Wojewódzkich Sądów Administracyjnych.

W zamieszczonych na końcu dysertacji wnioskach Autor raz jeszcze syntetycznie odniósł się do kwestii rozwoju polskiego sądownictwa administracyjnego na przestrzeni kilkuset lat. Podkreślił przy tym słuszność własnej tezy o silnej zależności działalności tego rodzaju organów od aktualnie panującego w danym kraju ustroju i woli politycznej. Stąd też, w polskiej historii, obok okresów znacznego rozwoju sądownictwa administracyjnego, trafiały się także całe dziesięciolecia zastojów, wynikających z ówczesnych realiów na ziemiach polskich²³.

Piotr Olechowski

²³ Ibidem, s. 184.

BIBLIOGRAFIA

Niepublikowane maszynopisy rozpraw doktorskich

- Januś Stanisław, *Zagospodarowywanie Bieszczad przez więziennictwo w latach 1965–1977*, Rzeszów 2022, mps, ss. 279, <https://repozytorium.ur.edu.pl/items/3c51b02b-65bf-4b-65-8630-0a4ded081ac8> [dostęp: 9.06.2023].
- Лесик Оксана Володимирівна, *Дисертація Правове регулювання земельних відносин на території західної України у складі Республіки Польщі (1921–1939 рр.)*, кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Львів 2022, сс. 272, https://chtyvo.org.ua/authors/Lesyk_Oksana/Pravove_rehuliuвання_zemelnykh_vidnosyn_na_terytorii_Zakhidnoi_Ukrainy_u_skladi_Respubliky_Polschi/ [dostęp: 9.06.2023].
- Разиграев Олег Володимирович, *Дисертація Становлення та розвиток пенітенціарної системи на Волині та в Галичині у 1918–1939 роках*, кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Луцьк 2022, сс. 600, http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Razygrayev_Dysertatsiya_c.pdf [dostęp: 9.06.2023].
- Юревич Юрій Олександрович, *Дисертація Адміністративне судовчительство в Польщі: становлення та розвиток*, Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису, Львів 2023, сс.212, https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/diss_Yurevych.pdf [dostęp: 9.06.2023].

Opracowania

- Fudali Dariusz, *Więziennictwo na terenie województwa rzeszowskiego w latach 1944–1956*, PWSTE, Jarosław 2018.

An overview of contemporary Ukrainian dissertations on legal issues in Poland's history

Keywords

Poland, Ukraine, Second Polish Republic, law, prison system, ownership, government administration, courts

Abstract

This paper analyses three dissertations on broadly defined issues in the history of law on the Polish lands, submitted in 2023 at Ukrainian universities. The overview opens with an analysis of a dissertation on the prison system in the Eastern Galicia and Volhynia regions during the interwar period. Next, the findings of a dissertation on land ownership issues in the same regions are presented. Lastly, an analysis is conducted of the conclusions of a dissertation on the Polish administrative justice system over the course of several centuries. The main aim of this publication is to introduce the latest Ukrainian research to Polish researchers, both through a brief overview, as well as by pointing them to the access to the entirety of typescripts of unpublished dissertations.

Überblick über zeitgenössische ukrainische wissenschaftliche Dissertationen zu Rechtsfragen der polnischen Geschichte

Schlüsselwörter

Polen, Ukraine, Zweite Polnische Republik, Recht, Gefängnisse, Eigentum, Verwaltung, Gerichte

Zusammenfassung

Der Text analysiert den Inhalt von drei wissenschaftlichen Dissertationen, die im Jahr 2023 an ukrainischen Universitäten verteidigt wurden und sich mit allgemeinen Fragen der Rechtsgeschichte in den polnischen Gebieten befassen. Die Rezension beginnt mit einer inhaltlichen Analyse der Dissertation, die sich auf die Funktionsweise des Strafvollzugs in Ostgalizien und Wolhynien in der Zwischenkriegszeit bezieht. Anschließend wurden die Ergebnisse des Verfassers eines Papiers vorgestellt, das sich mit Fragen des Landbesitzes in demselben Gebiet befasst. Abschließend werden die Schlussfolgerungen der Dissertation zur polnischen Verwaltungsgerichtsbarkeit über mehrere Jahrhunderte hinweg analysiert. Das Hauptziel der Veröffentlichung dieses Textes ist es, polnische Forscher mit den neuesten Entwicklungen in der ukrainischen Wissenschaft vertraut zu machen, und zwar sowohl durch eine kurze Charakterisierung des Inhalts als auch durch den Hinweis auf den Zugang zu den vollständigen Typskripten unveröffentlichter wissenschaftlicher Dissertationen.

Обзор современных украинских научных трудов по истории польской юриспруденции

Ключевые слова

Польша, Украина, Довоенная Польша, право, пенитенциарная система, собственность, администрация, суды

Резюме

В тексте анализируется содержание трех научных трудов, защищенных в 2023 г. в украинских высших учебных заведениях, посвященных различным аспектам истории юриспруденции на польских землях. Обзор начинается с анализа содержания диссертации, в которой описывается функционирование пенитенциарной системы в Восточной Галичине и на Волыни в межвоенный период. Затем описывается содержание статьи, посвященной проблемам земельной собственности на этих территориях. Наконец анализируются выводы, содержащиеся в диссертации о польской административной юстиции на протяжении нескольких столетий. Основной целью публикации данного текста является ознакомление польских исследователей с новейшими достижениями украинской науки, как путем краткого изложения содержания трудов, так и путем предоставления информации, где можно получить доступа к полным машинописям неопубликованных научных трудов.